

Hy kom met die skoelappers. 'n Elegie aan verlore liefde.

Valda Jansen. Kaapstad: Human & Rousseau, 2016. 184 pp.
ISBN 978 0 79817 252 3.

DOI: <http://dx.doi.org/10.17159/tvl.v.54i1.31>

We hebben hem of haar allemaal—die ene liefde van lang (of niet zo lang) geleden. Die liefde die voor altijd perfect zal blijven want het is eigenlijk altijd net imaginair gebleven. Het is de liefde waaraan we altijd denken als er iets mis gaat in onze reële verhouding, het is de liefde waarmee we elke andere verhouding voor altijd zullen vergelijken. Het is en het blijft perfect omdat het eigenlijk nooit is gebeurd.

Maar wat als de mogelijkheid van deze ideale liefde niet meer bestaat? Wat gebeurt er als we te weten komen dat deze geliefde er niet meer is? Dat is wat Valda Jansen gaat verkennen in haar debuutroman *Hy kom met die skoelappers*—een boek zo fijn en poëtisch geschreven dat het bijna als een lang, lyrisch gedicht leest.

Hy kom met die skoelappers is inderdaad, zoals de ondertitel ook luidt, een elegie aan verloren liefde. Nadat de vertelster van de roman het nieuws had gekregen van de dood van haar ex-geliefde kijkt ze terug en treurt over het verlies van haar grote liefde dat nu plots finaal lijkt te zijn. Ze beslist haar verhaal en haar herinneringen op te schrijven, voor haarzelf maar ook voor haar geliefde die er niet meer is. Ze denkt terug aan de beslissingen die ze genomen heeft en tevens aan de beslissingen

die ze nooit heeft durven nemen. Ze stelt zich de gevaarlijkste vraag ooit—“Wat als...?” Tegelijkertijd keert ze in haar gedachten ook tot de verhouding met haar vader die zo drastisch is veranderd door zijn ervaringen in de grensoorlog. Haar kinder- en jeugd jaren als een “bruin” meisje in Zuid-Afrika tijdens de apartheid zijn eveneens een terugkerend onderwerp. Ze vertelt een intens persoonlijk verhaal dat in vele aspecten heel herkenbaar lijkt.

In de begin jaren negentig was Valda Jansen als jonge onderwijzeres Duits, met een beurs van de Pädagogische Austauschdienst, voor een jaar in de Oost-Duitse universiteitsstad Jena waar ze ervaring kon opdoen, niet alleen met haar vak maar ook met het land en de heel jonge geschiedenis van het toen net verenigd land. Jansen schrijft met de overtuigingskracht van een ervaringsdeskundige over “*die toe deure en geslote gesigte in oosduisterland*” (120). Ze beschrijft hoe het voelt om niet de woordenschat van liefde te kennen in de taal waarin de verhouding plaats vindt (59), over hoe het is om te weten dat je geliefde van je houdt omdat je anders bent (87). Ze beschrijft ook hoe je soms ongewenst de aanspreekpersoon wordt van je land of cultuur (65), hoe je soms heel even niet anders wilt zijn, niet de buitenlander.

Het zou echter echt jammer zijn om deze roman te reduceren tot een roman over verloren liefde. *Hy kom met die skoelappers* gaat namelijk net zo veel over liefde voor je eigen land en gemeenschap. In tegenstelling tot Kanna

uit het beroemde toneelstuk van Adam Small komt de vertelster van dit boek terug naar huis. Ze heeft besloten om haar geliefde achter te laten en terug te keren naar haar land van herkomst ondanks de haat-liefdeverhouding die ze daarmee heeft. Of misschien was juist door de complexiteit van haar gevoelens, voor Zuid-Afrika en haar gemeenschap, dat ze terug kwam. De roman is een krachtige getuigenis over het opgroeien in een cultuur die het liefst je bestaan zou willen ontkennen; over hoe het voelt als je moedertaal je ontnomen wordt, zo dat je uiteindelijk je toevlucht moet zoeken in een andere, vreemde taal. Ironisch genoeg is het juist het Duits waarin de vertelster de vrijheid vindt die haar ontnomen werd en waarnaar ze zo lang heeft gezocht.

De roman is doorgespekt met zulke ironische details en opmerkingen die de lezer eraan blijven herinneren dat dit een roman is. De vertelster beseft zelf herhaaldelijk hoe bedrieglijk herinneringen kunnen zijn en is heel goed ervan bewust dat iedereen andere

en persoonlijke herinneringen heeft van dezelfde gebeurtenissen (66). Tijdens haar verblijf in Jena bestudeert de vertelster Bertolt Brecht en zijn theorie van episch theater, de nood om afstand te creëren tussen de toeschouwer en het verhaal. Jansen gebruikt dezelfde strategie in haar roman: elke keer als de lezer dreigt om in het verhaal meegesleept te worden maakt ze ons erop attent dat het “alleen” een verhaal is. De vertelster vraagt zich af, “*as mens wegdraai van bomme af en skryf oor iets so makaber soos ek mis jou. is dit skryf?*” (122) opnieuw zinspelend op Brecht.

Het werd al meerdere keren bewezen dat over liefde en gemis schrijven een van de vaste en dankbare thema's van literatuur is. Wat de debuutroman van Jansen bijzonder en anders maakt is juist de rest—de stem van een jonge “bruine” vrouw tijdens de apartheidsjaren en het verhaal van haar familie.

Martina Vitáčeková
m.vitackova@gmail.com
Universiteit Pretoria
Pretoria